

Реферат на тему: "Максим Горький"

Максим Горький

Максим Горький

Горький, Максим — літературне ім'я відомого письменника Олексія Максимовича Пешкова. Народився в Нижньому-Новгороді 14 березня 1868 р. По своєму походженню Горький аж ніяк не належить до тих покидькам суспільства, співаком яких він виступив у літературі. Апологет босякування вийшов з цілком буржуазного середовища.

Рано померлий батько його зі шпалерників вибився в керуючі великої пароплавний контори; дід з боку матері, Каширин, був багатий фарбар. У 7 років Горький залишився круглим сиротою, а дід почав розорятися, і для закинутого, що майже не знали ласки хлопчика наступила та епопея скитаний і важких негод, що спонукала його обрати символічний псевдонім Горького.

Спочатку його віддають у "хлопчики" у магазин взуття, потім він попадає в учні до родича — кресляреві. Життя було таке солодке, що хлопчик, що

успадкував від батька і дідів енергію і пристрасть до пригод, збіг, і з тих пір почалися для нього боротьба за існування і постійну зміну занять і професій. Найкраще йому жилося кухарчуком на волзькому пароплаві. В особі свого найближчого начальника — пароплавного кухаря, відставного гвардійського унтера Смурого — Горький знайшов і першого дійсного наставника, про яке завжди згадував з найбільшою вдячністю. Доти Горький, що навчився грамоті в діда по Псалтирі і Часослову і всього кілька місяців невдало походив у школу, був далекий від розумових інтересів. Смурый, людина казкової фізичної сили і грубий, але разом з тим жагучий аматор читання, частиною ласкою, частиною побоями прищепив любов до читання

і

свого кухарчука, що до того "ненавидів усякий друкований папір". Тепер кухарчук став "до божевілля" зачитуватися книгами Смурого, яких у того нагромадилася ціла скриня. Здолати ця скриня була справою не легенею. "Це була сама дивна бібліотека у світі": містик Еккертгаузен поруч з Некрасовим, Ганна Радклиф — з томом "Сучасника"; відразу "Іскра" за 64 рік, "Камінь Віри", Гліб Успенський, Дюма, багато книжок франків-масонів і т.д. З кухарчуків Горький потрапив у садівники, пробував ще різні професії, на дозвіллі "ретельно займаючись читанням класичних добутків" лубочної літератури ("Гуак, чи Непреоборимая вірність", і т.п.). Інтерес до лубочної літератури залишив глибокий слід на творчості Горького; її героїчний штиб виховала в ньому той романтизм, ту похилість до ефектів "у стилі Марлинського", що ставить Горькому в докір частина критики. Здатність Горького переноситися в чарівну область красивого вимислу не тільки скрасила його життя, але внесла наснагу в його кращі літературні твори, допомогла йому побачити

яскраві фарби там, де спостерігач-реаліст бачив тільки безнадійну сірість і тьмянний бруд. "У 15 років, — говорить Горький у своїй автобіографії, — набув люте бажання учитися, з якою метою поїхав у Казань, припускаючи, що науки бажаним дарунком викладаються. Виявилося, що оное не прийнято, унаслідок

чого я надійшов у крендельний заклад за 2 р. на місяць. Це — сама тяжка робота з усіх випробуваних мною". Казанський період узагалі належить до числа самих тяжких у житті Горького. Отут-те він по гіркій необхідності звів тісне знайомство зі світом "колишніх людей", у різних нетр і нічліжках. Тим часом продовжувалося, однак, і жагуче захоплення книгою, але характер його значно змінився. Познайомивши зі студентами, Горький починає читати по суспільних питаннях. Починає він також вдумуватися в суспільні відносини. Це породжене новим читанням роздум уже не вносив того заспокоєння, яке давала красива неправда лубочного романтизму. А отут приспів період особливо гострого нестатку і прямого голодування, і 19-літній пролетар пускає

в себе кулю, на щастя, без особливої шкоди. "Прохворав скільки потрібно", він "ожив, щоб прийнятися за торгівлю яблуками". З Казані Горький попадає в Царицын лінійним сторожем на залізницю. В одну зі сніжних ночей він жорстоко застудився і втратив тенор, завдяки якому ще недавно був прийнятий хористом. Потім він відправляється в Нижній, де йому стояло відбувати військову повинність. Але для солдатчини він виявився непридатним — "дірявих не беруть" — і став продавати квас на вулицях. У Нижньому знову зав'язалися в нього зносини з інтелігенцією, і цього разу дуже міцні. Він стає переписувачем у нижегородського присяжного повірника М.А. Лапіна, якому "зобов'язаний більше всіх". Незабаром, однак, "відчув себе не на місці серед інтелігенції і пішов у подорож". Пішки виходив він весь південь Росії, снискивая собі їжа чим потрапило і не гидуєчи ніякою роботою. Виснажлива під палючим сонцем робота в портах на каспійських рибних промислах, на будівлі молу і т.д., описана в "Коновалове", "Рожі", "Челкаше" і ін. — усе це листки з автобіографії. Під час цих мандрівок, часом страшно тяжких, але разом з тим піднимавших настрої достатком нових і цікавих вражень, Горький зблизився з третім наставником, що мав вирішальне на нього вплив — з людиною "поза суспільством", А.Ф. Калюжним. Той розпізнав у ньому письменника. Початок літературної діяльності Горького відноситься до 1892 р.

По паспорті "подмастерье малярського цеху", по тимчасовому заняттю робітник залізничних майстерень, Горький у той час був у Тифлісе. Він зніс у редакцію "Кавказу" напівказковий нарис зі знайомої йому по бессарабських мандрах циганського життя "Макар Чудра", що і був надрукований у № від 12 вересня. Розповідь мала успіх. Повернувши в Нижній, Горький помістив

кілька нарисів у казанських і нижегородських газетах, а розповідь "Омелян Пыляй" був прийнятий у "Російські Відомості". ДО 1893 — 94 р. відноситься знайомство

Горького з жившим у той час у Нижньому В.Г. Короленко, якому, як із вдячністю відзначає Горький у своїй автобіографії, він "зобов'язаний тим, що потрапив у велику літературу". Роль, що зіграли в літературній долі Горького як Короленко, так і інші покровительствовавши йому літератори, аж ніяк, однак, не слід перебільшувати. Усі вони, безсумнівно, розпізнали деякий талант у Горькому, але нікому з них не приходило в голову і саме віддалене представлення про те, яка доля чекає талановитого, але "неврівноваженого" самородка. У 1895 р. у "Російському Багатстві" поміщена розповідь Горького "Челкаш"; потім протягом 1895, 1896 і 1897 років з'явилися розповіді: "Помилка" і "Чоловіки Орловы" — у "Росіянки Думки"; "Туга", "Коновал", "Колишні люди" — у "Новому Слові"; "Мальва" і "Бешкетник" — у "Північному Віснику". У 1895 р. Горький надрукував у "Самарской Газеті" ряд розповідей під заголовком "Тіньові Картинки". У фейлетоні цієї ж газети з'явилися розповіді Горького "Баба Изергиль", "На плотах", "Нудьги заради", "Один раз восени" і "Пісня про Сокола", ряд розповідей, що не увійшли в збори його творів ("На солі", "Казка", "Про маленьку Фею і молодого Чабана" і ін.) і віршів. Нарешті, у "Самарской же Газеті" Горький протягом 1895 і 1896 років, під псевдонімом Иегудиил Хламида, вів щоденний "маленький фейлетон". Писав також кореспонденції в "Одеські новини". У зараз приведену переліку назване все краще в першому періоді літературної діяльності Горького. І все-таки не тільки його заступники, але і сам він до такого ступеня не мав вірного представлення про внутрішню силу його добутоків, що в автобіографічному нарисі, складеному для літературного архіву автора дійсної статті, Горький писав у самому кінці 1897 р.: "До цієї пори ще не написав ні однієї речі, яка б мене задовольняла, а тому добутоків моїх не зберігаю". Тим часом уже через півроку Горький, наслідуючи Байронові, міг би сказати, що в один прекрасний ранок він прокинувся знаменитістю. Питання про тім, хто створив цю раптову популярність, становить великий інтерес для визначення загального характеру літературного значення Горького. Успіх Горького створила винятково публіка, доставивши небувалий книгопродавческий успіх спочатку вийшов у середині 1898 р. двом томам збірника розповідей Горького, а потім зборам його творів, виданому товариством "Знання". Правда, і критика спочатку з рідкою єдністю похвал поставилася до молодого письменника; але це все ще в значній мірі заступницьке похваливание не йде ні в яке порівняння з пропасним темпом росту популярності Горького. Уперше за увесь час існування російської книжкової торгівлі томики Горького стали розходитися в десятках тисяч екземплярів, незабаром досягши колосальної цифри

100000. У 1900 р. п'єса "Міщани" у 15 днів розійшлася в кількості 25000 екземплярів. Уперше також публіка стала висловлювати небувалий інтерес до особистості письменника. Кожна поява Горького в публіці збуджувало дійсну сенсацію; йому проходу не давали інтерв'юери, його захоплено проводжали і зустрічали на вокзалах, йому посиляли з літературних вечорів телеграми, його портрети і навіть статуетки з'явилися у всіляких видах. З Росії інтерес до Горького швидко перекинувся за кордон. В один-два років Горький був переведений на всі мови і з те ж небувалої в історії літератури швидкістю став знаменитістю світової. Вже в 1901 р. президент Сполучених Штатів Рузвельт, приймаючи професора Мартенса, повідомляв йому враження, винесені з читання Горького. Особливо міцний і великий був успіх Горького в Німеччині, де відразу його поставили на ряді з Толстим. Коли трохи пізніше, у 1903 р., у Берліні поставили п'єсу "На дні" (Nacht-Asyl), це було дійсним тріумфом. П'єса йшла в Kleines Theater щодня протягом 11/2 року і витримала більш 500 представлень. З величезним успіхом йшла вона також у Відні, Мюнхені. Типи "На дні" стали загальними в німецькій печатці. Виникло разом з тим цілий рух, боровшеся з впливом Горького. З 1898 р. Горький стає найближчим співробітником марксистського журналу "Життя". Тут з'явилися саме велике по обсязі добуток його — роман "Хома Гордєєв", початок незакінченого роману "Мужик", роман "Трое" і кілька розповідей. Горький багато сприяв великому успіху журналу, але він же сприяв і закриттю його навесні 1901 р., помістивши в ньому, після студентської демонстрації 4 березня, написану ритмічною прозою відому алегорію "Буревісник". Цим апофеозом прийдешньої бури починається відкрите вираження співчуття Горького революційному руху. Незабаром він був арештований у Нижньому, але фактичних даних до обвинувачення його не знайшлося, і

довелося обмежитися висилкою його з Нижнього з заборonoю жити в столицях і університетських містах. Наприкінці лютого 1902 р. Горький удостоївся честі, що для інших письменників є нагородою за десятиліття літературної діяльності: він був обраний почесним академіком. Але не встиг ще недавній мешканець нічліжок одержати підписаний Найяснішим президентом академії диплом, як до нього з'явився поліцейський чин з розпорядженням віддати диплом назад. Виявилося, що вже 10 березня в "Урядовому Віснику" з'явилося наступне, невідомо від кого повідомлення, що виходило: "У виді обставин, що не були відомі з'єднаним зборам відділення російської мови і словесності і розряду красного письменства, вибори в почесні академіки Олексія Максимовича Пешкова, притягнутого до дізнання в порядку ст. 1035 статуту карного судочинства, — з'являються недійсними". Тим часом, уся Росія знала про арешт Горького, та й не було ніякої підстави приписувати членам академії готовність керуватися

у визначенні літературного рангу письменника поліцейськими розуміннями про політичну його благонадійність. Інцидент із Горьким мав сумні наслідки для тільки що створеного розряду "красного письменства": Короленко і Чехов, обурені мотивуванням нетвердження вибору Горького, повернули свої академічні дипломи. З початку 1900-х років Горький майже винятково присвячує себе театру. Спочатку і тут його чекав величезний успіх. "Міщани" (1901) і, особливо, "На дні" (1902), поставлені з разючою досконалістю театром Станіславського, обійшли всі сцени світу. Подальші його п'єси: "Дачники", "Діти Сонця" мали вже успіх середній. Це збігається з загальним ослабленням успіху Горького; попит на твори його, наскільки він був справою моди, надзвичайно упав. На початку 1905 р. Горький знову прикував до себе увагу усього світу, у зв'язку з кривавими подіями 9 січня. Напередодні цього дня Горький взяв участь у відомій письменницькій депутації, що рахувала своїм моральним боргом відправитися до князя Святополк-Мирському і просити його не допускати кровопролиття. Мудра поліція доглянула в депутації "тимчасовий уряд": майже всі члени її були схоплені і посаджені в міцність. Горький більше усіх був "скомпрометований", тому що при обшуку в нього знайшли начерк заклику суспільства до протесту проти подій 9 січня. Звістка про арешт Горького зробила величезну сенсацію в Європі, де вона поширилася разом зі звісткою, ніби-то Горького чекає страта. Скрізь, не крім віддаленої Португалії, збиралися мітинги, і утворювалися комітети, що посилали телеграми й адреси царю і міністрам із проханням про помилування знаменитого письменника. Країна Ібсена сподівалася, що "геніальне перо" Горького не буде вирвано з рук його. Горький був звільнений після декількох тижнів висновку, що дуже дурно вплинули на його хибке здоров'я. Після 17 жовтня при найближчій участі Горького була заснована в Петербурзі соціал-демократична газета "Нове Життя". Горький виступив у ній із поруч фейлетонів, у яких усієї сучасній культурі в надзвичайно різаннім і нещадною формою кидалися докори у вульгарному, себелюбному, боягузливому, фарисейському "міщанстві". Не робилося ніякого виключення для літератури і мистецтва; Лев Толстої потрапив у число "міщан". Ці нападки, у свою чергу, викликали не менш жагучі відповідні докори Горькому в "хамстві". На початку 1906 р. Горький відправився за кордон через Фінляндію, де він користується широкою популярністю; потім з великою увагою він був вітаємо у Швеції, Данії і Берліні, де в його честь улаштовувалися збори і банкети. У Німеччині Горький почав енергійну кампанію проти підготовлявшегося міністерством Вітте — Дурново зовнішньої позики. У жагучій відозві, озаглавленій "Не давайте грошей російському уряду", Горький доводив європейським капіталістам, що, підтримуючи представників російського старого режиму в один із самих критичних для нього моментів, вони душать молоду волю російського народу. Тією же жагучою

ненавистю до уряду перейнятий лист Горького до голови французького "Суспільства друзів російського народу", Анатолію Франсу. Навесні 1906

р. Горький відправився в Америку. Перші кроки його на американському ґрунті пройшли блискуче. Усяке його слово підхоплювалося, за кожним кроком стежили; склався особливий комітет американських письменників, з Марком Твенем на чолі,

щоб дати йому урочистий банкет. І все це через кілька днів перемінилося загальним обуренням. Власник готелю, де оселився Горький, довідавшись, що "законна" дружина Горького залишилася в Росії, а його дама, що супроводжувала — тільки "цивільна" його дружина, попросив його залишити готель. Це

відмовлення вплинуло не на одних тільки власників інших готелів, що теж не пустили до себе Горького. Твен поспішив відмовитися від банкету; печатка ополчилася проти "аморальності" Горького. Йому довелося залишити Америку, усе ще що не звільнилася від гніта умовної міщанської моралі і лицемірного англо-саксонського *cant'a*. Повернувши в Європу, Горький оселився на острові Капрі, де, як і узагалі у всій Італії, користується надзвичайною популярністю. Ставши емігрантом, Горький тісно примкнув до партійної роботи російської соціал-демократії, приймаючи діяльну участь у з'їздах, виданнях і інших починаннях партії. Було б дуже необережно приписати голосну популярність Горькому одним безпосереднім властивостям його таланта. У наш час посиленого спілкування навіть між самими віддаленими пунктами земної кулі всяке явище, якому по тим чи іншим причинам удалося звернути на себе увагу, здобуває популярність, про яку колись не могло бути мови. До кожного джерела світла приставлений тепер величезний рефлектор, до кожного джерела звуку — гігантський рупор. Безсумнівно, що елемент моди, помножений на збільшувальну силу новітнього междуобластного і міжнародного обміну, зіграв найбільшу роль у розмірах успіху, що дістався на частку Горького. Проте самий успіх заслужений їм цілком законно. Він обумовлений насамперед тим, що в Горького яскраве, щире-художнє дарування, який не зважаються заперечувати самі злі ненависники його. Основні властивості його таланта: чудова спостережливість і колоритність, що заражає читача свіжість сприйняття, високе розвинуто почуття природи, першорядний влучність афоризму. Спостережливість Горького особливого роду: він ніколи не тоне в реалістичних дріб'язках, схоплюючи небагато, але зате самі основні риси. Звідси чудова стислість: кращі речі Горького дуже невеликі, це все нариси від 20-ти до 60-ти сторінок. У зв'язку з даром надзвичайно згущеної творчості знаходиться і дивна колоритність Горького. Життя сірка, а російська особливо ; але зірке око Горького скрашує тьмяність буденщини. Повний

романтичних поривів, Горький зумів знайти мальовничу яскравість там, де до нього бачили один безбарвний бруд, і вивів перед здивованим читачем целую галерею типів, повз які колись равнодушно проходили, не підозрюючи, що в них стільки захоплює інтересу. Горькому "нові усі враження буття"; це повідомляє силу його ліризму і дає йому щиросердечний підйом.

Незмінно

надихає Горького природа. Майже в кожній із удалих розповідей його є прекрасні і надзвичайно своєрідні описи природи. Це — не звичайний пейзаж, зв'язаний з чисто естетическою емоцією. Як тільки Горький доторкається до природи, він весь піддається зачаруванню великого цілого, що йому усього менш здається безпристрасним і байдужо-холодним. У який би підвал доля ні закидала героїв Горького, вони завжди підглянуть "шматочок блакитного неба". Почуття краси природи — особливо яскраве і вабливе в "Коновалове" і "Рожі" — захоплює Горького і його героїв тим сильніше, що ця краса — найясніше з доступних босяку насолод. Прагнення Коновалова до бродяжеству має основою бажання бачити нове і "красу всяку". Любов до природи в Горького зовсім позбавлена сентиментальності; він зображує її завжди мажорно, природа його побадьорює і дає сенс життя. "Максим, давай у небо дивитися", — запрошує Коновалів автора, і вони лягають на спину і годинник споглядають "блакитну бездонну безодню". Обоє вони зливаються в одному почутті "преклоніння перед невимовно ласкавою вродою природи". При таких глибокому відношенні до краси, естетизм Горького не може обмежитися сферою художніх емоцій. Як це ні дивно для "босяка", але Горький через красу приходить до правди. У пору майже несвідомої творчості Горького, у самих ранніх речах його — "Макарі Чудре", "Бабі Изергиль", — щирий порив до краси віднімає в "марлинізма" Горького головний недолік усякої вычурности — штучність. Звичайно, Горький — романтик; але в цьому головна причина, чому він так бурхливо завоював симпатії, що знеміг від гніта лад буденщини російського читача. Заражала його горда і бадьора віра в силу і значення особистості, що відбила в собі один зі знаменательнейших переворотів російської суспільної психології. Горький — органічний продукт і художнє втілення того індивідуалістичного напрямку, що прийняла європейська думка останніх 20 — 25 років. Нічого не виходить, що герої його розповідей "босяки" і всілякі покидьки суспільства. У Пушкіна на початку його діяльності, місце дії — розбійницькі вертепи і циганські табори: і, однак, це було повним вираженням байронізму, тобто розумового і щиросердечного плину, що вийшов з надр самих культурних шарів самої культурної з європейських націй. Немає нічого незвичайного й у тім, що вустами босяків Горького говорить сама нова смуга європейської і російської культури. Філософія цих босяків — своєобразнейшая амальгама твердого ницшеанского

поклоніння силі з тим безмежним, всепроникаючим альтруїзмом, що складає основу російського демократизму. З ніцшеанства отут узяті тільки твердість волі, з росіянина народолобія — уся сила прагнення до ідеалу. У результаті вийшов свіжий, бадьорий настрій, що надить до того, щоб скинути ту апатію, який характеризується сумовита смуга 80-х років.

Горький прийшов у літературу, коли ниття і половинчатість, що знайшли своє художнє втілення в "сутінкових", надірваних героях Чехова, стали поступатися місцем зовсім іншому настрою, коли жагуча потреба жити повним життям знову воскресла, а разом з тим воскресла і готовність відстояти свої ідеали. Приплив суспільної бадьорості, яким знаменується друга половина 90-х років, одержали своє визначене вираження в марксизмі.

Горький — пророк його чи, вірніше, один з його творців: основні типи Горького створилися тоді, коли теоретики російського марксизму тільки що формулювали його основні положення. Кардинальна риса марксизму —

відмовлення

від народницького благоговіння перед селянством — червоною ниткою проходить через усі перші розповіді Горького. Йому, співаку безмежної волі, протилежна дрібнобуржуазна прихильність до землі. Вустами найбільш яскравих

героїв

своїх — Пыляя, Челкаша, Сережки з "Рожі" — він не соромиться навіть говорити про мужика з прямою зневагою. Один з найбільш удалих розповідей Горького, "Челкаш", побудований на тім, що романтичний контрабандист Челкаш

—

весь порив і розмах широкої натури, а добродішній селянин — дрібна натуришка, уся боягузлива чеснота якої зникає з першою нагодою поживитися. Ще тісніше зв'язує Горького з марксизмом повна відсутність тієї панської сентиментальності, з якого виходило колишнє народолобіє. Якщо колишній демократизм російської літератури був поривом великодушного

відмовлення від

прав і привілеїв, то у творах Горького перед нами яскрава "боротьба класів". Співак прийдешнього торжества пролетаріату нітрохи не бажає апелювати до старонародницькому почуттю жалю до принижених і ображених. Перед нами настрій, що збирається саме добути собі усе, що йому потрібно, а не виключить подачку. Існуючий порядок Горьковский босяк, як соціальний тип, свідомо ненавидить усією душею. Тужний в умовах сірої буденщини пролетар Орлів ("Чоловіки Орловы") мріє про те, щоб "розділити всю землю в чи пил зібрати зграю чи товаришів узагалі що-небудь етакое, щоб стати вище всіх людей і плюнути на них з висоти... І сказати їм: ах ви, гади! Навіщо живете? Як живете? Жулье ви лицемірне і більше нічого". Ідеал Горького — "буревісник". Сумовиті і боязкі "чайки стогнуть перед бурою"; не те —

буревісник, у лементі якого жагуча "спрага бури". "Силу гніву, полум'я пристрасті і впевненість перемоги чують хмари в цьому лементі". Буревісник "розвівається

змело і вільно над сивим від піни морем"; усі його прагнення зводяться до одному — "нехай сильніше гримне бура". Основні риси художньої і соціально-політичної фізіономії Горького виразно і яскраво позначилися в його перших невеликих розповідях. Вони вилилися без найменшої надуманості і тому вільно і не напружено, тобто художньо, відбили таємну сутність народжуваних нових плинів. Усе, що писав Горький після того, як ввійшов у славу — за винятком драм, — ні в художньому, ні в соціально-політичному відношенні нічого нового не дало, хоча багато чого в цих пізніших добутках написано з тією же першокласною майстерністю. У самому великому по обсязі творі Горького — "Хома Гордєєв" — роману власне немає. Перед нами проходять окремі сцени поволзького побуту і купецького життя, написані чудово соковито і яскраво. Набагато менш вдала ідейна сторона роману — викривальні мови озлобленого фейлетоніста Єжова, самого Гордєєва й інших; але, разом з тим, весь властивому Горькому блиск афоризму позначився в образних мовах старого практика Маякіна. Роман "Трое" являє собою ряд яскравих картин з життя мешканців підвалів великих приволзьких міст, що дала Горькому матеріал для кращих його розповідей. І там, і тут перед нами не етнографія, а та ж загальнолюдська психологія, що й у "Злочині і покаранні" Достоевського, з яким критика зіставляла роман Горького; але убивця, виведений Горьк, відкриває на награвані гроші крамницю і нітрохи не мучиться каяттями совісті. Навкруги стільки мерзенності, що він вважає себе не гірше інших непійманих злодіїв і легальних грабіжників. Лишаю себе життя, щоб не віддатися в руки влади, він умирає з прокльonom суспільству. Особливу групу являють собою театральні п'єси Горького. Драматичного таланта в безпосередньому змісті — уменье зав'язати драматичний вузол, а потім розв'язати його, сконцентрувати увага глядача на одному пункті і взагалі дати щось цільне, — у Горького зовсім немає. Він дає ряд окремих картин, окремих характеристик і блискучих, що врізаються в пам'ять афоризмів і яскравих слівцець. У літературно-художній ієрархії п'єс першого періоду діяльності Горького досить слабкі "Дачники", "Діти Сонця". По змісту все це надмірно жорстокі нападки на інтелігенцію за відсутність глибини і щирості і, у кращому випадку, за безпідставність. Серйозний літературний інтерес представляє тільки перша п'єса Горького, "Міщани", і, безсумнівно, велике місце в російській драмі займає "На дні". У "Міщанах" цікаво розроблене розкладання старого міщансько-купецького побуту і трагедія розладу між старим і молодим поколінням. Автор висуває появу на арені життя здорової трудової інтелігенції, що вірить у свої сили і свою здатність

улаштувати своє життя по власному ідеалі. Представники цієї бадьорості не позбавлені, однак, відомої дози самовдоволення і впадають, таким чином, у міщанство нового роду. Коронна п'єса Горького "На дні" тісно зв'язана з типами "колишніх людей", блискуче розробленими в прекрасній розповіді, так і озаглавленому "Колишні люди". Перед нами знову нічліжка, знову мнимі босяки, яскраво й образно філософствують про сенс життя. З одного боку, герої п'єси — здебільшого люди, яких ніяк не можна зарахувати до сентиментальної породи "принижених і ображених". Вони нітрохи не жадають сострадания, вони — принципові вороги існуючого порядку; роботу нехтують, у добротинність їй не вірять. Але, мимо їхньої волі, вся істота їхньої перейнята тугою за чим позитивному, хоча б у формі якої-небудь красивої примари. Центральною фігурою є своєрідний праведник, мандрівник Лука, що створює целую струнку теорію обману, що піднімає. В особі Луки індивідуалізм доведений до крайніх меж. Усі існує остільки, оскільки я отут причетний. Є чи Бог? "Коли віриш, є; не віриш, немає... В что віриш, те і є". Чи потрібна істина навіть у змісті простої вірогідності? Якщо вона руйнує приємну мені ілюзію — будь вона проклята. Повія Наташа, начитавши бульварних романів, з жаром розповідає співтоваришам по нічліжці, що в неї був колись закоханий студент "Гастоша", що від безнадійної любові до неї застрелився. Нічліжники регочуть, але Лука ласкаво їй говорить: "Я — вірю! твоя правда, а не ихня... Коли ти віриш, була в тебе дійсна любов... виходить, була вона! Була". Умираючу дружину шевця він з жаром запевняє, що їй чекає рай, і що "смерть нам — як мати малим дітям". Спившийся актор живе мрією про дивовижний санаторії з мармуровими

підлогами. І це зосередження усього світу у свідомості особистості одержує своє центральне вираження в знаменитим виреченні мнимого циніка, що став, Сатину : "Людина — це звучить гордо!" Яскрава свідомість особистості і складає той лейтмотив, що проходить через усю літературну діяльність Горького. Але настільки ж важливо для характеристики Горького і те, що свідомість особистості найтіснішим образом зв'язане в ньому з прагненням до ідеалу. Вустами актора з "Дна" він із захопленням повторює: "Слава безумцю, що навіяв людству сон золотий". І загалом, кращею частиною своєї літературної діяльності, Горький входить в історію літератури як людина, що проспівала могутню пісню "шаленості хоробрих". — Після повернення з Америки Горький оселився на острові Капрі, не маючи можливості повернутися в Росію, як тому, що йому загрожувала в'язниця по літературній справі, так і тому, що він усе тісніше примикав до навчання соціал-демократії. Амністія 1913 р. не змінила його емігрантського положення. Інтерес до особистості Горького усе ще продовжується,

вілла його на Капрі стала місцем свого роду паломництва; популярність його

в Італії дуже велика. Але літературне положення значне змінилося. З 1906 — 07 років проти Горького було споруджено формальне гоніння з боку представників "нових плинів" з Мережковским , Гиппиус і Д.В. Филосовым на чолі, що виставили тезу: "кінець Горького". У такій формі теза, безумовно, невірний. Насамперед дуже велика продуктивність Горького. За час свого изгнанничества він написав, крім п'єс, щоправда, слабких ("Вороги", "Останні", "Васса Железнова", "Диваки", "Зустріч"), ряд речей, що, значно уступаючи його колишнім добуткам, усе-таки, по тим чи іншим причинам залучали до себе увага. Такий слабкий у художнім відношенні роман "Мати" (1908 — 1909), дуже, однак, що читається в робітничому середовищі (у Росії в цілому виді заборонений). Багато говорили про "Сповідь" (1908), "Городкові Окурове" (1910), "Леті" (1910), "Андрії Кожемякине" (1911) і ін. Власне письменницька техніка не ослабшала в Горького. Усі так само соковитий і колоритний його мова, міткі афоризми, і не відчувається ніякої втоми, цієї єдиної ознаки дійсного "кінця". І завдяки не змінила Горькому соковитості, на частку двох його добутків випав справжній успіх. Зацікавила всіх "Сповідь" спробою відбити народний порив до релігії у вищому необрядовому змісті. У ній правильно доглянули і відображення власних прагнень автора до дуже своєрідного "богобудівництва". А в "Городкові Окурове" Горький дав цікаву побутову річ. Але загалом, однак, і довга відірваність від рідного ґрунту, і надмірне тяжіння до правовірних партійно-марксистських схем, позбавили Горького тієї безпосередності, того "заражающего" щось, що створило горьковской колоритності такий колосальний успіх на початку його літературної кар'єри. Тоді він органічно був зв'язаний із середовищем, що зображував, був плоттю від плоті її, жив її радостями, її горем, передавав її тріпотіння. За побутом тому ясно проступало загальнолюдське, котре і хвилювало читача незалежно від його соціального стану. Навіть у своїх недоліках Горький захоплював тоді. У ньому була маса примітивної романтики, але це було щось цілком искреннее і природне, отже, літературно цікаве. Те ^-ц-те сили примітива зараз зовсім немає в Гірк-доктринера, у Горького, подавленого вимогами, що до нього пред'являються як всесвітню знаменитість. Він дивиться на зображуване якось зверху вниз і, головне, холодно і надумано. Оттого, у кращому випадку, залишився тільки побут, чим нікого схвилювати не можна. — Порівн. Айхенвальд , "Силуети"; Андрійович (Евг. Соловйов), "Книга про М. Горький і Чехова" (Спб., 1900); Арабажин , "Етюди"; Батюшков , "Критичні нариси" (Спб., 1900); Боцяновский , "М. Горький" (Спб., 1901, 2-і изд., 1903); Вотюэ, "М. Горький" (М., 1902 і 1903 і Одеса, 1903); Волинський , "Боротьба за ідеалізм"; Гельрот, "Горький і Ницше" ("Русск. Бог.", 1903, № 5); Горнфельд , "Книги і люди"; Dillon, "М. Gorkij" (Л., 1902. Русявий. переклад: "Іноземна критика про

Горький", Спб., 1904); Ізмайлов , "Літературний Олімп" (1911);
Львов-Рогачевский, "На Рубежі" (Спб., 1909); Мережковский, "Твору";
Меньшиков , "Критичні статті"; Михайлівський ("Відгуки" і "Останні
твори"); З. К., "М. Горький в іноземній критиці" (збірник
"Літературна Справа", 1902, багато даних); Коробки , "Нариси літературних
настроїв" (Спб., 1903); збірник "Критичні статті про добутки М.
Горького" (Спб., 1901, статті Михайлівського, Скабичевского й ін); Л.
Оболенський , "М. Горький і причини його успіху" (Спб., 1903);
Овсяннико-Куликовский , "Твору", т. V; Hans Ostwald (Б., 1904);
Протопопов , у "Росіянки Думки", 1898, № 5; 1900, № 3 і 4. Стечкин, "М.
Горький" (Спб., 1904); Філософів, "Слова і Життя" (Спб., 1909); Чуковський,
"Від Чехова до наших днів". Інші статті зазначені у Владиславлева , "Російські
письменники" (1913). С. Венгеров.